

43

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата економічних наук, доцента Нездоймінова Сергія Георгійовича

на дисертаційну роботу Мостенця Олександра Володимировича

«Механізм забезпечення конкурентоспроможності

рекреаційної системи регіону»,

подану на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність обраної теми, мета та задачі дослідження

Рекреаційна сфера та туризм визнані пріоритетними напрямками розвитку економіки багатьох країн світу, оскільки забезпечують не лише надходження до бюджету країни, певного регіону, а й розвиток інфраструктури, створення нових робочих місць тощо. Інституційна і функціональна модернізація рекреаційної системи регіону потребують значної переорієнтації управлінської парадигми в економіці територіально-просторових утворень крізь призму удосконалень в інституціональній, техніко-технологічній і соціально-економічній структурі регіональних господарських систем, що проявляється у привнесення до неї нових елементів та характерних рис. Такий підхід забезпечить не лише прозорість та ефективність управлінських рішень, а й динаміку подальших інноваційних зрушень.

Проте в Україні, незважаючи на потужний рекреаційний потенціал, рекреаційна сфера не зайняла належного рівня в структурі економіки. Тому постають питання зміни підходів до управління її розвитком, пошуку шляхів підвищення конкурентоспроможності, ефективності рекреаційної діяльності та розвитку для цього рекреаційних систем регіонів.

З урахуванням цих міркувань, дисертаційну роботу Мостенця Олександра Володимировича, метою якої є обґрунтування теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій щодо розробки механізму забезпечення

конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, слід визнати актуальною, а її результати – такими, що заслуговують на увагу і подальше використання в практичній та науково-дослідній роботі.

Актуальність дослідження підтверджується її зв'язками з держбюджетною темою Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ «Відтворювальні механізми реалізації соціально-економічного потенціалу сталого розвитку стратегічних ринків України в посткризовий період» (номер державної реєстрації 0113U00490).

Сукупність задач, які вирішено в рамках проведених досліджень, дозволяє робити позитивні висновки про рівень дисертації, а також досягнення поставленої мети.

2. Новизна та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Найбільш вагомими науковими результатами роботи вважаємо:

1. Здобувачем розроблено наукові основи забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, що полягають у розкритті його сутності, визначенні предмета, об'єкта, принципів, функцій. На основі узагальнення виділено підходи до трактування поняття «рекреаційна система регіону» та сформоване авторське визначення, подано тлумачення поняття «конкурентоспроможність РСР» (с. 14–23). Проведено типізацію чинників конкурентоспроможності РСР за такими ознаками: місцем виникнення, сферою походження, характером, тривалістю дії, ступенем взаємообумовленості, ступенем корисності, роллю у забезпеченні конкурентоспроможності (с. 24–28).

2. Визначено сутність конкурентного потенціалу рекреаційної системи, його ознаки, мету, основні завдання формування. Обґрунтовано підхід, згідно з яким виділено окремі блоки складових конкурентного потенціалу рекреаційної системи регіону, зокрема: зовнішні та внутрішні; об'єктивні та суб'єктивні. Це дозволило визначити компоненти потенціалу: ресурсний (природно-

рекреаційний, інфраструктурний, фінансовий, кадровий, екологічний), ринковий та управлінський потенціали (с. 34–40).

3. У роботі наведено основні підходи до трактування сутності конкурентних переваг різних об'єктів, що дало можливість сформулювати авторське визначення та уточнити сутність конкурентних переваг рекреаційної системи регіону. На основі узагальнення наукових напрацювань щодо класифікації конкурентних переваг визначено ознаки та види конкурентних переваг рекреаційної системи регіону: за джерелами конкурентної переваги (сфера виникнення); за характером динаміки (з позиції можливості управління та змінності); по відношенню до РСР; за можливістю імітації; за змістом переваги; за походженням; за формою існування; за значимістю; за тривалістю дії; за масштабом поширення; за сферою прояву та видом ефекту, який отримує РСР від реалізації переваги (с. 47–57).

4. У роботі розроблено методичні підходи до аналізу та оцінки конкурентного потенціалу рекреаційної системи регіону. Дослідження вклучає такі етапи: аналіз сучасного стану використання складових сукупного потенціалу на основі функціонального, територіального та компонентного підходів; формування вихідних даних для вивчення ресурсних умов забезпечення конкурентного потенціалу РСР; виявлення чинників впливу на формування конкурентного потенціалу РСР; оцінка конкурентного потенціалу РСР; виявлення і мобілізація резервів нарощення конкурентного потенціалу; постановка завдань щодо використання виявлених резервів; обґрунтування управлінських рішень та планування заходів щодо утримання конкурентного потенціалу РСР. Запропонована методика дозволяє оптимізувати управлінські рішення щодо формування конкурентної стратегії розвитку рекреаційних систем регіонів та адаптувати її до змін ринкової ситуації в секторах економіки регіону (с. 63–74).

5. У роботі проведено компонентний та просторовий аналіз конкурентного потенціалу рекреаційних систем регіонів України. У результаті аналізу інфраструктурної компоненти сукупного потенціалу виявлено, що

найкраще була розвинута загальна інфраструктура в АР Крим, Донецькій, Дніпропетровській, Київській, Харківській областях. Наведено результати оцінки рівня конкурентного потенціалу рекреаційних систем регіонів України та проведено групування регіонів України за рівнем конкурентного потенціалу (с.100–117).

6. Набули подальшого розвитку методичні підходи до обґрунтування сутності механізму забезпечення конкурентоспроможності РСР; уточнено з позицій предмета та об'єкта дослідження змістовне наповнення його складових в контексті етапів процесу управління конкурентоспроможністю рекреаційної системи регіону, функціональних та інституційних складових (с.125–137).

7. Результати дослідження показали, що одним з найважливіших напрямів територіального управління є використання стратегічного планування й управління, оскільки будь-яка діяльність на основі науково обґрунтованої стратегії дозволяє передбачати і досягти очікуваних результатів. Тому у роботі запропоновано матричну модель формування стратегічних наборів забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, уточнено змістовне наповнення стратегій усіх рівнів. Розроблено групи стратегічних альтернатив розвитку РСР, залежно від типу ринку та типу РСР. На основі ієрархічного підходу уточнено, які стратегії нижчих рівнів дозволять реалізувати конкурентну стратегію. Здійснено стратегічне позиціонування рекреаційних систем регіонів за підходом «рівень конкурентного потенціалу РСР – стратегія» та «конкурентна перевага РСР – стратегія» (с. 158–168).

Слід відзначити високий науковий рівень запропонованих заходів формування механізму забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, які відрізняються новизною, вірогідністю і обґрунтованістю, що підтверджується апробацією основних положень і результатів дослідження на багатьох міжнародних та всукраїнських науково-практичних конференціях, а також результатами розрахунків.

Логіка викладення матеріалу, структура роботи, наявність фактичних даних, статистичного матеріалу та адекватність проведених автором

аналітичних розрахунків підтверджують наукову новизну, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження, свідчать про їх теоретичну та практичну цінність.

Наукова новизна дослідження

Вперше:

- розроблено методичні підходи до ідентифікації конкурентних переваг рекреаційних систем регіонів як процесу визначення тих елементів конкурентного потенціалу, які дозволять виявити найбільш перспективні напрями діяльності або сферу спеціалізації, що забезпечить її конкурентоспроможність. Результати ідентифікації конкурентних переваг рекреаційної системи регіону є основою для обґрунтування стратегічних напрямків розвитку, розробки заходів щодо реалізації стратегій, активізації зусиль та акумуляції ресурсів в найбільш перспективній сфері діяльності.

Удосконалено:

- понятійний апарат дослідження, а саме тлумачення рекреаційної системи регіону як сукупності взаємопов'язаних підсистем (рекреанти, рекреаційні умови та ресурси, рекреаційна інфраструктура, органи управління та регулювання), які сформувались і функціонують з урахуванням регіональних особливостей та справляють зворотній вплив на його (регіону) розвиток; конкурентних переваг рекреаційної системи регіону як сукупності елементів зовнішнього та внутрішнього середовища рекреаційної системи регіону, які дозволяють реалізувати її конкурентний потенціал, отримати переваги над аналогічними системами-конкурентами та кращі результати;

- визначення сутності конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, яке, на відміну від існуючих, акцентує увагу на її здатності продукувати та просувати актуальні рекреаційні послуги, що максимально відповідають суспільним рекреаційним потребам споживачів за якістю, видами та формами, на основі продуктивного використання конкурентного потенціалу території в межах допустимого антропогенного навантаження та на прийнятному для рекреаційних закладів рівні прибутковості;

- методичний підхід до аналізу складових сукупного та оцінки рівня конкурентного потенціалу рекреаційної системи регіону, що, на відміну від існуючих, максимально враховує цільові орієнтири розвитку рекреаційної системи регіону в певному середовищі, дозволяє визначити групові індекси, на основі яких можна зробити висновок про конкурентні переваги, та інтегральний індекс, який відображає рівень конкурентного потенціалу регіонів;

- змістовне наповнення механізму забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону як сукупності взаємопов'язаних норм, правил, прийомів, методів, важелів впливу та інших інституцій, які забезпечують реалізацію поставлених цілей, формування конкурентних переваг на основі ефективного використання конкурентного потенціалу та обраної стратегії;

- підходи до розробки стратегій забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону як способу досягнення стійких конкурентних переваг на довготермінову перспективу, закладених у цілях розвитку, що дозволило здійснити стратегічне позиціонування рекреаційних систем регіонів.

Набули подальшого розвитку:

- обґрунтування ознак типізації та визначення сутності чинників забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, що, на відміну від існуючих підходів, розглядаються як сукупність ресурсів, умов та суттєвих обставин, які прямо чи опосередковано впливають на її конкурентоспроможність, є основою формування конкурентного потенціалу, реалізація якого забезпечує стійкі конкурентні переваги;

- підхід до трактування конкурентного потенціалу, відмінність якого полягає у визначенні його як складової сукупного потенціалу, що максимально враховує цільові орієнтири розвитку рекреаційної системи регіону в певному середовищі, її сильні та слабкі сторони, можливості та загрози зовнішнього оточення, забезпечує формування та утримання конкурентних переваг, які визначають рівень її конкурентоспроможності;

49

- підходи до визначення ознак та видів конкурентних переваг рекреаційної системи регіону, які у своїй сукупності дозволяють детермінувати основні напрями розвитку рекреаційної системи регіону та сконцентрувати увагу на найбільш перспективних.

3. Аналіз відображення результатів дослідження в публікаціях та авторефераті

Основний зміст роботи опубліковано у 14 друкованих наукових працях загальним обсягом 4,1 д.а., з них особисто автора 3,6 д. а., серед яких: 1 – у виданні іноземної держави, 1 – у виданні України, включеному до міжнародних наукометричних баз, 5 – у наукових фахових виданнях України, 7 матеріалів і тез конференцій.

Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам щодо публікацій змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Суть основних положень дисертації належним чином і повною мірою розкрито в авторефераті. Зміст автореферату дозволяє зробити висновки про високий рівень та якість проведених досліджень.

Наукові результати, які виносяться на захист, одержано дисертантом особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використовуються ті ідеї та положення, які є особистим внеском здобувача, про що вказано в переліку наукових праць, представлених у авторефераті.

4. Відповідність дисертації встановленим вимогам

За структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, які встановлені до кандидатських дисертацій. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 194 найменувань, викладених на 20 сторінках, 7 додатків на 56 сторінках.

Загальний обсяг роботи становить 252 сторінки, з яких основного тексту – 172 сторінки. Робота містить 45 таблиць, 6 рисунків.

5. Значимість результатів дослідження для науки і практики

До результатів, які мають теоретичну цінність слід віднести розвиток понятійного апарату дослідження, зокрема визначення сутності конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, її конкурентного потенціалу та конкурентних переваг; обґрунтування ознак типізації та визначення сутності чинників забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, ознак та видів конкурентних переваг рекреаційної системи регіону.

Найбільш значимими напрацюваннями методичного характеру є підходи до ідентифікації конкурентних переваг рекреаційних систем регіонів, методичний підхід до аналізу складових сукупного та оцінки рівня конкурентного потенціалу рекреаційної системи регіону; підходи до розробки стратегій забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, механізму забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці механізму та стратегій забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, напрямів стратегічного позиціонування регіонів України.

Отримані теоретичні результати знайшли відображення у науково-дослідній темі Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України «Відтворювальні механізми реалізації соціально-економічного потенціалу сталого розвитку стратегічних ринків України в посткризовий період», де використано методичні підходи та результати оцінки конкурентного потенціалу рекреаційних систем регіонів з метою обґрунтування стратегічних сегментів ринку рекреаційних послуг регіонів України (акт впровадження від 18.10.2014 р.). Методичні підходи та практичні пропозиції автора використані при обґрунтуванні стратегії розвитку туристично-рекреаційної сфери Волинської області на період до 2020 року (акт впровадження № 12/к від 06.05.2015 р.). Результати проведеного дослідження використані в навчальному

51

процесі при викладанні дисциплін «Менеджмент туризму», «Маркетинг туризму», «Географія рекреаційно-туристичного потенціалу України», «Рекреаційний комплекс України» у Східноєвропейському національному університеті імені Лесі Українки (акт впровадження № 03-29/03/1190 від 14.04.2015 р.).

6. Можливі шляхи використання результатів дослідження

Результати дослідження можуть знайти своє подальше застосування під час розробки регіональних та цільових програм соціально-економічного розвитку, оцінки конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, аналізу рівня конкурентного потенціалу. Подальші дослідження доцільно адаптувати до об'єктів макро- та макрорівня в контексті забезпечення конкурентоспроможності на світових ринках рекреаційних послуг. Методичні підходи та результати оцінки конкурентних переваг доцільно взяти за основу прийняття управлінських рішень щодо формування регіональних стратегій розвитку сфери рекреації та туризму.

7. Зауваження, недоліки та дискусійні питання дисертаційної роботи

Відмічаючи позитивні сторони дисертаційного дослідження, водночас необхідно звернути увагу на окремі недоліки та дискусійні положення.

1. У дисертації доцільно було б чітко виділити оціночно-аналітичний аспект конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону, на основі якого сформовано кількісне та якісне уявлення досліджуваної предметної сфери, що полягає у визначенні сучасних тенденцій розвитку рекреаційної сфери регіонів України з урахуванням рівня інвестицій у галузі, підприємницького потенціалу, податкових підходжень до бюджету від обслуговування виїзних і внутрішніх туристів в регіонах (с. 63 - 71; с. 138 - 158). Урахування цих складових щодо оцінки конкурентоспроможності рекреаційних систем регіонів додало б системності у подальших розробках механізму забезпечення конкурентоспроможності РСР та майбутніх сценаріїв розвитку (с. 159-164).

2. Розроблений автором механізм забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону більше зорієнтований на управлінські рішення, але водночас недостатньо висвітленими залишилися питання щодо обґрунтування джерел фінансового забезпечення заходів щодо формування конкурентних переваг РСР; розробки регіональних програм розвитку державно-приватного партнерства у сфері рекреації та туризму (с. 132; с. 134-136).

3. В обґрунтуванні механізму забезпечення конкурентоспроможності РСР не чітко визначені критерії оцінки ефективності обраного стратегічного набору забезпечення конкурентоспроможності РСР, що потребує уточнення (рис. 3.3, с. 137).

4. У запропонованій методиці ідентифікації конкурентних переваг рекреаційних систем регіонів України за пізнавальною спеціалізацією та визначення індексу конкурентної переваги рекреаційних систем не враховано показники діяльності закладів культури (музеї, театри тощо) та індекс забезпечення сфери рекреації закладами культури за регіонами України (табл. 3.13; с. 154-156), що доцільно було зробити.

5. У дисертації доцільно було запропонувати визначення поняття «стратегічний набір розвитку рекреаційних систем регіонів» та доповнити схему формування стратегій розвитку рекреаційної системи за сегментами регіональних ринків рекреаційних послуг (с. 158-159; табл. 3.20; с.164-166).

Проте ці зауваження не применшують загального наукового рівня дисертаційної роботи, її теоретичну та практичну цінність.

8. Висновок

Дисертація Мостенця Олександра Володимировича «Механізм забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону» є завершеною науковою працею, яка присвячена вирішенню актуальної наукової та практичної задачі – розробці науково-методичних рекомендацій та

практичного інструментарію забезпечення конкурентоспроможності рекреаційної системи регіону.

На підставі проведеного вивчення дисертації, зважаючи на актуальність та важливість розглянутих питань, наукової новизни, результатів практичного впровадження, вважаю, що подана до захисту дисертація відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567.

Відмічені критичні зауваження, дискусійні положення дисертації не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

За складом вирішених задач дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за даною спеціальністю.

*Кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки та управління туризмом
Одеського національного економічного університету*

Міністерства освіти і науки України

Handwritten signature of S. G. Nezhdaimov

Нездоймінов С. Г.

